

through Uzbekistan and Kazakhstan, as well as the construction of the Kazakhstan-China oil pipeline.

Keywords: *Central Asia, China, Shanghai Cooperation Organisation, strategic interests, foreign policy.*

М.З. Мурашкіна, С.В. Толстов

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОЛІТИКИ КИТАЮ В РЕГІОНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

В статті проаналізовано стратегічні інтереси КНР в регіоні Центральної Азії. Розглянуто дії та зусилля по їх реалізації в рамках основних напрямків зовнішньої політики Китаю. Представлено огляд основних проектів КНР у сфері енергетики та розвитку транзитної інфраструктури.

Ключові слова: *Центральна Азія, КНР, Шанхайська організація співробітництва, стратегічні інтереси, зовнішня політика.*

УДК 327(477)(045)

Є.В. Рябінін

ПРОБЛЕМА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена одній з актуальних проблем українського геополітичного сьогодення, а саме вектору інтеграції України. Розглянуті проблеми та перспективи щодо участі України в європейських та євразійських політико-економічних інтеграційних об'єднаннях. Наголошується на невідповідності геополітичного розташування держави та внутрішньому розколу в суспільстві стосовно зовнішньополітичного вектору. Обґрунтовується думка про необхідність України інтегруватися з країнами євразійського простору.

Ключові слова: *інтеграція, євразійський простір, Європейський Союз, суверенітет, постнаціональна епоха.*

Сучасний світ характеризується активними інтеграційними процесами. Інтеграція сьогодні є невід'ємною складовою економічного, політичного, військового, культурного розвитку глобалізаційного світу, не дивлячись на те, що глобалізація має більше недоліків, аніж переваг для сучасного людства. На кожному континенті країни формують регіональні організації та приймають участь в інтеграційних проектах. Україна не є виключенням, але участь держави в інтеграційних процесах є доволі хаотичною, що заважає державі зайняти своє місце в політичній структурі світу.

Інтеграційні пріоритети України слід розглядати через призму трьох факторів: економічне зростання, збереження суверенітету в процесах прийняття рішень та посилення геополітичного впливу на регіональному рівні.

В контексті аналізу зовнішньополітичних пріоритетів, Україна має три потенційні шляхи: інтеграція в європейське співтовариство; реінтеграція з країнами євразійського простору; нейтралітет як в військовому, так і в політичному плані. Третій варіант є нереальним, оскільки Україна не має ніяких можливостей стати східноєвропейською Швейцарією через високий рівень корупції та прогалів у вітчизняному законодавстві.

Геополітично Україна вагається між інтеграцією до європейських структур та реінтеграцією з пострадянськими країнами.

Європейський та євразійський простір на сьогоднішній день є не взаємодоповнюючими, а взаємовиключними елементами сучасного геополітичного світу. Західна цивілізація, головним представником якої є США, намагається закінчити розпад цього євразійського простору, почавши із руйнації Радянського Союзу та продовжуючи руйнацією Росії, яка завдяки приходу до влади прагматичних політиків, ще має сили відстоювати свої геополітичні інтереси. Сьогодні ж Росія намагається потроху повертати свій вплив на євразійському просторі і робить це шляхом активізації інтеграційних процесів (Євразійський союз, ОДКБ, ШОС, СНД). За умов можливого розпаду Росії на декілька республік, євразійський простір стане територією перманентних міжнаціональних та міжетнічних конфліктів, у які будуть втягнуті практично всі країни регіону. Не буде перебільшенням сказати, що євразійський простір як геополітичний суб'єкт існує лише за умов цілісності Росії як держави.

Отже, метою статті є аналіз геостратегічного вибору України через призму геополітичних стратегій на європейському та євразійському просторах.

На перших етапах існування незалежної України, багато експертів підкреслювали важливість появи української держави, яка мала спроможність впливати на ситуацію в світі в глобальному масштабі. Перш за все, поява України змінила геополітичний баланс в Європі, політична ситуація в Європі була кардинально трансформована. З.Бжезинський вважав, що архітектура європейської безпеки має будуватися на осі Париж – Берлін – Варшава – Київ [2, с. 25]. Але, посилення України на регіональному рівні було не вигідно провідним акторам міжнародних відносин, а саме США та ЄС, які й розпочали кампанію «демонізації» країни, звинувачуючи керівництво держави в постачанні систем «Кольчуга» до Іраку, факт чого досить не було доведено. Крім того, політична криза, яка була штучно інспірована на початку 2000-х років і яка триває дотепер, нівелювала геополітичний потенціал країни, яка вже не розглядається експертами як потужний регіональний геополітичний актор.

Вплив провідних акторів міжнародних відносин є першою причиною, яка призвела до того, що Україна з потенційного впливового гравця на великій шахівниці перетворилася лише в об'єкт міжнародних відносин. Іншою головною проблемою держави є її географічне розташування, а саме, лімітрофне, тобто проміжне, що робить скрутним ведення зовнішньої політики.

Лімітрофність України може бути визначена наступними параметрами:

- в геополітичному – Україна знаходиться між ЄС і Росією;
- в економічному – між країнами з ринковою економікою Заходу та економікою Росії, що тільки розвивається;
- в духовно-моральному – між тоталітарним ідеологічним минулим і можливим правовим майбутнім, складовими якого є громадянське суспільство та права держава;
- в ціннісному – між східною та західною цивілізаціями. Тут слід зазначити, що в Україні перехрещуються цінності як східної, так і західної цивілізацій. Проте, ні східні інтерпретації взаємодії громадянина і держави (“людина – гвинт державного організму”), ні некритичне сприйняття опорних точок західного антропоцентризму (“абсолютний пріоритет прав громадянина”) сьогодні не є прийнятними для українського суспільства. С.Гантінгтон у своїй праці «Зіткнення цивілізацій» також наголошує на тому факті, що Європа закінчується на берегах Дніпра, а далі починається Азія [8, с. 153]. Країна, дві частини якої належать до різних цивілізацій, приречена існувати в стані латентного конфлікту щодо вибору зовнішньополітичного вектору;
- в військовому – між НАТО та ОДКБ.

На остаточний вибір зовнішньополітичного вектору держави також впливає третя проблема, а саме регіональний розкол українського суспільства по лінії «Схід – Захід». Якщо проаналізувати електоральні уподобання мешканців Західної України, вони характеризуються прозахідним вектором розвитку (про це свідчать результати парламентських та президентських виборів протягом усього періоду незалежності); Східна Україна підтримує реінтеграцію з країнами колишнього СРСР, а, отже, проросійські політичні сили. Нажаль, цей регіональний розкол та спекуляція пріоритетами в зовнішній політиці використовуються різними політичними силами України, які зацікавлені в отриманні необхідної кількості голосів під час виборчих кампаній. Позиція зовнішньополітичної невизначенності, а, отже, багатостороння зовнішня політика була виправдана в 90-ті роки минулого століття, оскільки після розпаду СРСР та біполярної системи міжнародних відносин, світ опинився в стані геополітичного вакууму, який характеризувався процесом геополітичної переорієнтації вже існуючих країн та тих, які щойно з'явилися на політичній карті світу. Але, сьогодні, коли світ входить в завершальну фазу будівництва геополітичної архітектури світового порядку, кожна країна повинна зайняти своє місце та визначитися із своїми геополітичними пріоритетами. Захід, в свою чергу, намагається різними проєвропейськими програмами вирвати євразійські країни з полюса впливу Росії, але й не допускає до самої Європи, оскільки країни євразійського простору не відповідають критеріям та нормам ЄС. Цього, нажаль, не усвідомлюють самі країни, які обирають європейську безперспективність замість євразійської перспективи розвитку.

Якщо подивитися на інтеграційні процеси на євразійському просторі, слід зазначити, що першим інтеграційним проектом виявилася СНД, але ми не можемо стовідсотково вважати, що це був саме інтеграційний проект. СНД був варіантом заміни СРСР, оскільки замість Радянського Союзу потрібно було запропонувати населенню нових країн та політичним елітам якійсь перехідний проект. Крім того, слід підкреслити, що СНД виявилася ефективним діалоговим майданчиком та сьогодні дозволяє вирішувати велику кількість дво- та багатосторонніх проблем.

Іншими інтеграційними проектами (організаціями), в яких також приймають участь країни євразійського простору є наступні: економічні – ОЧЕС, ЄврАзЕС, Центральноазійське співробітництво; військові – ОДКБ, Blackseafor, Caspian Guard, військово-політичні – ШОС; політичні – ГУАМ, Східне партнерство, Центральноєвропейська ініціатива, Євразійський Союз (в стадії розробки) тощо. Але переважна кількість цих проектів мала за мету саме вихід країн з російського полюсу впливу [7, с. 35].

Сьогодні євразійська інтеграція реалізується трьома країнами: Росією, Казахстаном та Туреччиною. У 2006 р. Туреччина ініціювала створення Тюркської співдружності держав для їх економічної інтеграції. У 2008 р. була створена Парламентська Асамблея тюркомовних держав, а в 2010 р. міністр закордонних справ Туреччини заговорив про створення Євразійського союзу, до якого повинні увійти не тільки тюркські держави і народи, а й мусульманські, зокрема Балкан, Причорномор'я і Росії [4, с. 548]. Тобто, Туреччина бачить Євразійський союз як регіональне угруповання країн одного походження та віросповідання. Проект Казахстану був проголошений ще в 1994 році Н.Назарбаєвим та передбачав отримання лише економічної вигоди без ідеологічного підґрунтя. Але на той час він був несвоєчасним, оскільки пострадянський простір характеризувався процесами дезінтеграції, а національні еліти воліли укріпити свою владу, аніж ділитися нею із Москвою, як потенційним полюсом впливу та реінтеграції. Що стосується проекту В.Путіна, то він має на меті саме укріплення політико-економічного впливу Росії на євразійському

просторі та «цементування» деяких країн регіону для створення політичного полюсу в контексті побудови багатополюсного світу. У відповідності до неоєвразійської доктрини Росія повинна стати центром нової інтеграції, що дозволить їй зберегти свою унікальність та захистити суверенітет самобутніх культур Євразії від нав'язування ліберально-культурних цінностей США [5, с. 556]. Також у перспективі Євразійський союз має замінити собою СНД та стати ядром майбутньої інтеграції потенційних його учасників.

Якщо порівняти проекти європейської та євразійської інтеграції, можемо побачити, що перший тип пропонував країнам, що бажали інтегруватися в європейський простір, економічну вигоду (хоча не всі з них її отримали) чи вирішення питання безпеки (країни колишнього соцтабору, які швидше воліли уникнути геополітичного впливу сучасної Росії, аніж приєднатися до ЄС та НАТО, втративши при цьому частину свого суверенітету). ЄС також вимагав від країн-аплікантів привести свої країни у відповідність до Копенгагенських критеріїв. Автор вважає, якщо Росія бажає повернути потужність та вплив на світовій арені, стати не регіональною, а світовою державою, вона повина зробити наступне:

- розробити комплексний цивілізаційний проект, який би був економічно, політично та ідеологічно привабливим;
- не ставити знижку на газ як головну мету участі євразійських країн в спільних проектах;
- відмовитися від «примусової» інтеграції;
- розробити чіткі критерії, за якими країни приєднувалися б до її інтеграційних угруповань, сучасну ж модель інтеграції можна представити як «приймати участь може будь-яка країна, головне - аби не з Заходом» [7, с. 36].

Низка експертів, не лише в країнах колишнього СРСР, але й в самій Росії вважають, що інтеграційний проект буде успішним лише тоді, коли його очолить інша країна, а не Росія. Так, В.Гросул (головний науковий співробітник Інституту російської історії РАН, доктор історичних наук) вважає, що процес зближення пострадянських країн має бути очолений не Росією, а Україною, оскільки російські ініціативи часто викликають страх у переважній кількості еліт пострадянських держав, які бояться російського домінування в нових міжнародних союзах та коаліціях [7, с. 37].

В цьому контексті постає питання – до якого проекту, європейського чи євразійського приєднається Україна? Як зазначив свого часу З.Бжезинський, «...без України Росія перестає бути євразійською імперією». Але, постає слушне питання – а чи ставить Росія за мету створення імперії? Росія завжди позицінувала себе як імперська держава, але говорити про імперські амбіції Росії в сучасних умовах не є доречним. На думку головного редактора журналу «Росія в глобальній політиці» Ф.Луцьянова, «більшості аналітиків притаманна думка про те, що рушійною силою російської політики служать імперські амбіції, а, отже, будь-який проект, який вона ініціює на пострадянському просторі автоматично оголошується як відновлення СРСР» [6, с. 17]. Неможливо з цим не погодитися, особливо в контексті коментарів в українському політичному дискурсі щодо зовнішньополітичного вектору України – коли мова йде про ЄС, це розглядається як цивілізаційний вибір або природні інтеграційні процеси, коли мова йдеться про ТС – то це розглядається як відтворення СРСР та позбавлення України її суверенітету, хоча саме ЄС є організацією з наднаціональними органами управління.

Доволі актуальним сьогодні є питання збереження суверенітету. Існує думка про те, що сучасний світ входить в постнаціональну епоху, коли державний суверенітет не є головною запорукою успішного розвитку держави. На думку експерта Російського

інституту стратегічних досліджень Я.Амеліної «реінтеграція пострадянських країн є краще ніж їх роздільне існування, а відмова рівноцінна відмові від зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної самостійності. В умовах, які склалися на пострадянському просторі – це шлях к державному суверенітету. Крім того, Росія не збирається експлуатувати слабкіші в економічному сенсі держави, оскільки для Росії економічні завдання є другорядними. Росія ставить перед собою зовнішньополітичні цілі, пов'язанні з посиленням свого міжнародного впливу» [3, с. А7].

Приєднавшись до ЗВТ з ЄС, Україна автоматично втрачає частину свого суверенітету та буде вимушена реалізовувати накази з Брюсселя, не отримуючи ніяких економічних переваг, оскільки українська продукція не є конкурентноспроможною на європейському ринку, та по-друге, маловірогідно, що Україна зможе прийняти участь у якійсь високотехнічних проектах (наприклад, авіабудування). Крім того, проєвропейський напрямок означає, що Україна буде розглядатися як периферійна держава чи санітарний кордон із Росією, не маючи можливості впливати на європейську політику. Подвійні стандарти ЄС щодо України проявилися в ситуації, коли Румунія відсудила газоносний шельф о.Зміїний (за домовленостями Будапештського договору Україна отримувала гарантії її територіальної цілісності) та в ситуації, коли ЄС проігнорував інтереси України, погодившись на будівництво Росією трубопроводу в обхід України (ставши членом Європейського енергетичного пакту, Україна втратила незалежність в сфері прийняття рішень в енергетичній сфері). Американський економіст Майкл Хадсон нещодавно висловив думку про те, що ЄС ставиться до східноєвропейських країн як до окупованих територій. Відомий публіцист з Латвії Яніс Кучинскіс, підбиваючи підсумки членства Латвії в ЄС, сказав, що Європа ставиться до Латвії, як до завойованої території, також як у часи хрестових походів [1, с.В4].

Крім того, якщо порівняти ЄС та Євразійський союз, перший є наднаціональним об'єднанням, другий поки не має наднаціональних органів управління, а до складу Євразійської економічної комісії входять по три представника від кожної країни-члена ТС. В таких умовах можна говорити про рівність прав в процесі прийняття рішень. Інтегруючись в європейські структури, Україна свідомо передає частину свого суверенітету керівним органам ЄС без права впливати на процес прийняття рішень.

Для України участь в євразійському проєкті дає можливість зберегти та модернізувати свої промислові потужності та разом із учасниками Євразійського союзу стати частиною впливового полюсу, який має потужний економічний, фінансовий, ресурсний, військовий потенціал. Якщо локомотивами ЄС є Франція та Німеччина, а решта країн є лише другорядними «вагонами європейського потягу», то Росія, Україна, Беларусь та Казахстан можуть стати лідерами євразійського проєкту, основною метою якого повинна бути не ідеологічна складова, а саме отримання економічних дивідендів та розбудова стабільного, у всіх проявах, політичного постору. Для цього інтеграція на євразійському просторі повинна реалізовуватися за прикладом АСЕАН, яка не має наднаціональних органів управління, а всі учасники є рівними в процесі прийняття рішень. Інтеграція ресурсів та зусиль дозволить цим країнам зайняти домінуюче місце на ринках СНД та збільшити економічну присутність в третіх країнах. Це й буде запорукою укріплення геополітичного впливу України в регіоні. Але геополітичний вплив також повинен підкріплюватися економічним розвитком.

Якщо проаналізувати прогноз економічних сил в світі до 2050 року, маємо ситуацію, коли Росія стане однією з найпотужніших світових економік в порівнянні із Німеччиною та Францією як локомотивами ЄС. За оцінками ВВП з паритету споживацької спроможності Росія, за оцінками експертів, в 2050 році буде посідати

шосту сходинку із показником \$ 8.013 млрд, Німеччина – 9 місце (\$5.822 млрд), Франція – 10 місце (\$5.714 млрд). Річний рост ВВП на душу населення: Росія – 12 місце (3,2%), Німеччина – 21 місце (1,9%), Франція – 19 місце (2,0%) [9]. Як видно з наведеної інформації, Росія є перспективним полюсом для економічної інтеграції.

Крім того, дослідження Оксфордського університету «Вплив ЗВТ між Україною та ЄС» припускає зростання українського ВВП внаслідок підписання договору про вільну торгівлю на 4,3% протягом 10 років за умов надання країні з боку ЄС технічної та фінансової допомоги. Приймаючи до уваги фінансову кризу, в якій знаходиться сьогодні ЄС, це маловірогідно. В цьому ж дослідженні підкреслюється, що позитивний ефект від вступу України до ТС буде складати 6,3% росту ВВП за той саме період, але без фінансової допомоги [1, с.В4].

Отже, європейський чи євразійський вибір для України не є цивілізаційним вибором, це є вибір, з одного боку, між периферійністю та другорядністю, та, з іншого боку, можливістю стати важливою частиною нового перспективного економічного простору.

Список використаної літератури

1. Батчиков С. Последний год независимости? / С.Батчиков // Еженедельник «2000». – 2013. – №35. – С.В4.
2. Бжезинський З. Вирішальна роль України на пострадянському просторі / З. Бжезинський // Політика і час. – 1997. – №9. – С. 24–28.
3. Галкин Д. Яна Амелина: «Интеграция – это путь к государственному суверенитету» / Д.Галкин // Еженедельник «2000». – 2013. – №4. – С.А7.
4. Дуднік О. Євразійський союз: для кого реальна необхідність, а кому реальна загроза? / О.Дуднік // Гілея. – 2013. – №75. – С.548–550.
5. Кондратенко О. Неоєвразійська доктрина у зовнішній політиці Російської Федерації / О.Кондратенко // Гілея. – 2013. – №75. – С.555–558.
6. Лукьянов Ф. Три мифа о российской внешней политике / Ф.Лукьянов // Зовнішні справи. – 2013. – №3. – С.14–20.
7. Рябінін Є. В. Євразійський простір: проблеми та перспективи інтеграції / Є. В. Рябінін // Зовнішні справи. – 2013. – № 5. – С. 32–38.
8. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : АСТ Москва, 2006. – 571 с.
9. PWC: прогноз развития мировой экономики до 2050 года [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pwc.com/world2050>

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013 р.

Y. Ryabinin

THE PROBLEM OF FOREIGN POLICY DIRECTION CHOICE FOR UKRAINE

The article is devoted to such a pressing issue as integration on Eurasian territory. Before starting to analyze different integrational directions the author presents a brief analysis about concepts and theories of integration, pointing out that European integration is based on scientific basis that helped it to thrive. So, the author makes a conclusion that the integrational processes on Eurasian space must be realized on a scientific basis but not on political situation. The author underlines that there are lots of different integrational projects on the Eurasian territory but they can't be considered to be very successful. There are lots of reasons for it but the main one is Russia. The author explains that Russia can't propose any project that could be beneficial for its participants, because Russian will always put its interests on the first place. Besides some experts believe that integrational project on Eurasian territory must be lead by some other country but nor Russia, as the republics of

former USSR consider Russian projects to be a way to bring empire back. Also contemporary leaders of the Eurasian states don't want to share power with some integrational union. In the end the author presents information about political regimes in the Eurasian states and believes that they could be regarded as an obstacle to the integrational processes because totalitarian states are not eager to unite and share the power.

Key words: *integration, Eurasian space, European Union, independence, postnational epoch.*

УДК 327(477:4-6ЄЄ)''2004''(045)

I. Galewska

MIEJSCE UNII EUROPEJSKIEJ W POLITYCE ZAGRANICZNEJ UKRAINY PO 2004 ROKU

Ukraina od momentu powstania niepodległego państwa, ze względu na swoje położenie była zmuszona zmierzyć się wyborem właściwych kierunków polityki zagranicznej. O wpływy na Ukrainie starały się jednocześnie Rosja, Stany Zjednoczone oraz Unia Europejska. Z tego powodu w polityce zagranicznej Ukrainy brak było jasnych i spójnych deklaracji przy określaniu priorytetowych celów. Widoczny był (nadal jest) brak ponadpartyjnej zgody, co do zasadniczych kierunków polityki zagranicznej. Pomiedzy zwolennikami orientacji zachodniej a obozem prorosyjskim trwa spór. Niniejszy artykuł będzie stanowił próbę odpowiedzi na pytanie Jakie miejsce w ukraińskiej polityce zagranicznej zajmuje Unia Europejska po „pomarańczowej rewolucji”?

Zmiany jakie zostały zapoczątkowane w 2004 r., dały nadzieję na przyspieszony proces zbliżania się Ukrainy do struktur europejskich. Pomimo, że Rosja i UE nadal pozostają w centrum zainteresowań polityki ukraińskiej, tak więc perspektywa stosunków pomiędzy Ukrainą a Unią Europejską będzie główną częścią niniejszej pracy. Należy podkreślić, że oferta Brukseli ma pewne zalety dla Ukrainy i tych fragmentów społeczeństwa, które ciążą bardziej ku zachodniemu modelowi demokracji, tak więc strona rządząca nie mogła sobie pozwolić na całkowite zerwanie stosunków z Zachodem od 2004 r. W artykule poza oficjalnymi celami polityki zagranicznej, poddane zostaną również analizie programy wyborcze partii politycznych, które będą miały swoją reprezentację w Radzie Najwyższej Ukrainy po wyborach parlamentarnych w 2012 r.

Słowa kluczowe: *integracja europejska, pomarańczowej rewolucji, partie polityczne, polityka zagraniczna.*

Ukraina od momentu powstania niepodległego państwa, ze względu na swoje położenie była zmuszona zmierzyć się wyborem właściwych kierunków polityki zagranicznej. O wpływy na Ukrainie starały się jednocześnie Rosja, Stany Zjednoczone oraz Unia Europejska. Z tego powodu w polityce zagranicznej Ukrainy brak było jasnych i spójnych deklaracji przy określaniu priorytetowych celów. Widoczny był (nadal jest) brak ponadpartyjnej zgody, co do zasadniczych kierunków polityki zagranicznej. Pomiedzy zwolennikami orientacji zachodniej a obozem prorosyjskim trwa spór. Niniejszy artykuł będzie stanowił próbę odpowiedzi na pytanie Jakie miejsce w ukraińskiej polityce zagranicznej zajmuje Unia Europejska po „pomarańczowej rewolucji”?

Kryzys polityczny na Ukrainie, który rozpoczął się jeszcze w 2000 r. oraz wybuch w 2001 r. „skandalu kasetowego”, uwidocznili całkowitą przepaść między rządzącym reżimem a